

Vak Béla kútja

Pécsvárad délkeleti részében van a *Béla-kút* nevű forrás és a *Béla-kút-táj* dűlő. Az 1865-ben feljegyzett néphagyomány szerint „... a Béla-kút völgy.... mely nevét az ottani forrás feletti *Béla-kútról* vette, hova vak Béla királyi Herczeg naponkint magát kivezetteté, mint legkedvesebb tartózkodási helyére.” A mai (1974-ből származó) hagyomány szerint Vak Béla király a pécsváradai várból idejárt a szemét mosni.

A magyar krónika szerint „Kálmán... [1115 körül] Álmos herceg fiát, a még kisdéd Bélát, néhányaknak tanácsára, elragadva anyja öléből megvakíttatta. De minthogy rokonság fűzte hozzá, ezért nem ölette meg őt, hanem csak megfosztotta szeme világától, hogy ne legyen méltó a szent király [I. István] koronájának viselésére”. Az 1120-as évek közepén a vak herceg II. Istvánnal szemben megpróbálkozott a hatalom megszerzésével. Álmos és fia, Béla újabb összeesküvése kudarcot vallott, s emiatt a herceget is halálos veszedelem fenyegette. Álmos Görögországba menekült István király várható bosszúja elől. A bukás után fia, Béla is elhagyta a dömösi prépostságot. Apjával együtt dél felé tartott, és a pécsváradai apátságban rejtőzött el. Itteni tartózkodásáról egy XIII. századi oklevél elmondja, hogy „II. Béla, Álmos herceg fia is megadományozta a monostort. Ő – amidőn a világi dolgok hiánya és testi nyomoréksága szorította – Szent Benedek monostorához menekült [Pécsváradra]. Ott az apát, a szerzetesek s azon hely minden szolgája tisztelettel fogadták, és nem kevés időn keresztül teljes mértékben az egyházi javakból mind neki magának, mind pedig összes emberének élelmezéshez s a ruházkodáshoz szükséges dolgokat megadták. Aztán végül is kétévnyi idő elteltével... a konventtől elbúcsúzott.”

Forrás:

Pesti János: Az ördögszántotta hegy - Baranyai mondák, hiedelmek és történetek /Pécsi Direkt Kft. Alexandra Kiadója Pécs, 2002./



Vak Béla fája

Béla herceg Pécsváradon a bencések vendége volt pár évig. Eleinte nem igen mutatkozott a váron kívül. Így a helybeliek sem tudtak róla sokáig.

Később aztán – kísérelő segítségével – ellátogatott a heti vásárookra. Mivel nem látott, a hangokban lelte minden örömét.

Leballagott a Váralja nevű kis térre. Oda, ahol ma a Szentháromság-szobor áll. Ott helyet foglalt egy öreg tölgyfa alatt. Szerette hallgatni a vásárolók zajongását. Főleg azt, hogy ki hogyan ajánlgatta a portékáját a vevőknek. Árultak ott tojást, tyúkot, ludat, aprójószágokat, mézet, cserzett bőrt, sarlót, kapát, szóval mindent.

Volt olyan árus, aki ajándékot adott a hercegnek.

- Jó szívvel adtad, jó szívvel elfogadom – mondta Béla.

- Máskor is jöjjön ki a vásárra a méltóságos herceg úr! – volt a válasz.

Mivel mindig ez alatt a nagy lombú, öreg fa alatt szokott ülni Pécs váradjának nagyhírű foglya és vendége, ezt a fát elnevezték Vak Béla fájának.

Sokáig ott állott a vásártér közelében. Óvták a helybeliek úgy, ahogy csak lehetett. Aztán száradásnak indult, és ki kellett vágni. Helyét még sokáig tudták az öregek, de aztán az is elfelejtődött.

Forrás:

Pesti János: Az ördögszántotta hegy - Baranyai mondák, hiedelmek és történetek /Pécsi Direkt Kft. Alexandra Kiadója Pécs, 2002./



Kincses diófa

Zengővárkony belterületének délnyugati szöglete mentén állt egykor a *Kincses diófa*. Özv. Szép Jánosné elmondása szerint: „Ipam és napam dolgoztak ott a földjükön. Egyszer egy törököt láttak, térképpel a kezében. A két gesztenyefa körül nézelődött, keresgélt valamit. Másnap, amikor ismét kimentek, egy gödröt találtak ott, melyből valami bográcsfélét vihetett el a török. Bizonyára kincs volt benne. A gödörbe diófát ültettek, de az hatvan év alatt sem tudott megnőni, csak senyved azóta is.”

Forrás:

Pesti János: Az ördögszántotta hegy - Baranyai mondák, hiedelmek és történetek /Pécsi Direkt Kft. Alexandra Kiadója Pécs, 2002./

Aranykehely a gesztenyefában

A Zengő vidékének dúsgazdag földesura nem tudott mit kezdeni rengeteg kincsel, egy budai ötvössel drága aranykelyhet készíttetett. Gyönyörű munka volt, s messze földről csodájára jártak. Jött a tatárjárás. A gazdag földesurat vitézeivel együtt harcba szólította a király. A gazdag úr elmenetele előtt elrejtette az aranykelyhet a Zengő lejtőjén egy szelídgesztenyefa villám égette üregében. A fa beforrta a lyukat. Az úr vitézeivel együtt ott veszett a háborúban. A kelyhet pedig favágók lelték meg, amikor a gesztenyefát kivágták, és a törzsét elhasogatták. A szép aranykehely a Nemzeti Múzeumba került.



A megabroncsolt fatörzs

A Kálmán király bosszúja elől Bizánc felé menekülő Álmos herceg a pécsváradi kolostorban rejtette el megvakított fiát, Bélát. A kolostor falánál állott egy szép gesztenyefa. Ez alatt órák hosszat is elüldögélt a vak herceg, mert nem vehetett részt a többi nemes ifjúval együtt a lovagi tornákban. Jó időben kivezettette magát a vártól mintegy hárommérföldnyire levő forráshoz, amelyet azóta is Béla kútjának nevez a nép. A király gesztenyefája is kiállotta a történelem viharát. Hatalmas vastag fa lett belőle, de aztán kikezdte az idő vasfoga. Koronáját letördelték a viharok. A 2 m átmérőjű törzset 3-4 helyen kocsival ábrónccsal pántolták össze, de egy szélvihar ezt is kidöntötte, és a tűzre került.

A pécsváradi titkos alagút

A pécsváradi vár alatt van egy kápolna, altemplom. Utolsó maradványa ez az 1000 évvel ezelőtt épült bencés apátsági templomnak. Ehhez az altemplomhoz vezető folyosó végén volt egy vasajtó. Innen indult az alagút, amely a Zengő tetején levő Bagolyvárban ért véget. Sok embernek nyújtott menedéket 1000 esztendő alatt. Legutoljára 1849-ben rejtőztek benne emberek. A szabadságharc öt honvédtisztje itt keresett menedéket a császár kopói elől. A falu lakói is tudtak róluk, de annyira egy szívvvel utálták a zsarnokokat, hogy nem akadt ember, aki elárulta volna őket.



A Zengő mondája

A Zengő tövében, a mai Püspökszentlászló helyén élt valamikor régen egy fiatal pásztor a feleségével és karon ülő kislányával. Amikor vasárnaponként megszólalt a kápolna harangja, az asszony már indult, kislányát is vitte magával. Az ura ilyenkor is kihajtott a hegyoldalra, ott őrizte a nyáját, mert még nappal sem lehetett magukra hagyni a legelésző állatokat.

Egyszer úgy tavasz táján, amikor elolvadt a hó, közeledett a húsvét, s éppen virágvasárnapja volt, szokatlan dolog történt. A harang szavára nem az asszony jött a kislányával a kápolnához, hanem a pásztor. Az asszony pedig kapaszkodott fel a hegy oldalán, ment a nyáj után, karján a kislányával. A pásztor nem kérdezgette a feleségét, hogy miért akar mindenáron fölmenni a hegyre, és miért éppen virágvasárnap. Nem is mondta volna meg az senkinek, még az urának se, mert igen nagy dologra készült.

Egyszer talán már egy esztendeje, amikor az ura helyett ő vigyázott a nyájra, nagyon szomorkodott, hogy miért is kell nekik itt élni a vadonban, szegényen, távol az emberektől. Amint így töprengett magában, hirtelen mintha a föld mélyéből bukkant volna föl, megjelent előtte egy tündér, és így szólt:

- Én vagyok a hegy szelleme. Ha gazdag akarsz lenni, figyelj a szavamra. Ez a hegy minden esztendőben egyszer, a virágvasárnapi mise alatt megnyílik. Megmutatja rengeteg kincsét, ha akkor fönn leszel a hegy tetején.

Mielőtt az asszony megszólalhatott volna, a hegy szelleme eltűnt éppen olyan hirtelen, mint amilyen váratlanul megjelent. Nem is tudta, hogy valóság volt-e a szokatlan látomás, vagy talán álmódott. Nem is szólt róla senkinek, csak várta, várta egyre türelmetlenebbül a virágvasárnapot.

Ez is elérkezett. Az asszony nem törődött se a birkákkal, se a pásztorsággal, semmivel, csak ment, futott karon ülő gyermekével a meredek hegyoldalon, hogy időben feljusson a tetőre.

Alighogy felért, lenn a völgyben harmadszor szólalt meg a harang, kezdődött a vasárnapi mise, s ebben a percben a Zengő lassan megnyílt. A hasadékban arany, ezüst, ragyogó gyémánt, szikrázó drágakő csillogott. Az asszony csak ámult-bámult, és ment mindig beljebb, mindig mélyebbre. Letette gyermekét, és mohón kapkodott a kincsek után. Teleszedte kötényét, a kezében is kincsek voltak. Szaladt kifelé. Rohant, hogy a drágaságokat a hasadék szélén lerakja, és utána majd visszazaladjon a gyermekért. De éppen hogy kiért a szakadékból, a völgyben véget ért a mise, a hegy ismét megmozdult és bezárult, s a kislány eltűnt a szeme elől a hegy gyomrában.

Gazdag volt hát, mert a sok kincs ott hevert a lábainál, de elvesztette legnagyobb kincsét, egyetlen gyermekét. Haza sem ment, csak járt körös-körül a hegyen, kereste a nyílást, ahol bejuthatna a hegy belsejébe elveszett gyermekéért. Ruháját ronggyá tépte a tüske, foszlányai lobogtak a szélben. És egyre csak sírt, zokogott, sikoltozott, míg meg nem örült teljesen. A fák pedig megsajnálták és vele sírtak, vele zengtek fájdalmában.

Szeles, viharos időben még ma gyakran hallani, ahogy a morajlik, zeng az egész hegy. Azt mondják, a pásztorasszony szelleme kísért ilyenkor.



Rékavár

Mecseknádasd község külterületének nyugati részén, a *Réka-völgy* erdős magaslatán ma is láthatók az egykori *Rékavár* (német nevén: *Altes Schloß*) alapfalai. A helyi néphagyomány szerint ott élt a 11. században Skóciai Szent Margit, I. István királyunk unokája.

A legenda szerint aranyhintó van itt a földben elrejtve. A helyiek úgy tudják, hogy a várat alagút kötötte össze az Árpád-kori kis templommal, amely ma temetőkápolnaként nagy értékű műemlékünk.

Más mondaváltozat szerint az egykor erős várat *Attila* király építette feleségének, *Rékának*. Innen a név. Az ide vezető völgynek is *Réka-völgy* a neve; és *Réka-patak* néven említik a vízfolyást. A *Rákvár* név pedig azzal lehet kapcsolatban, hogy egykor sok rák élt az itt elfolyó patakokban.

Forrás:

Pesti János: Az ördögszántotta hegy - Baranyai mondák, hiedelmek és történetek /Pécsi Direkt Kft. Alexandra Kiadója Pécs, 2002./



Büdös-kút

A kút mélyén egy sárkány lakott. Egyszer egy vitéz járt arra. Inni akart a forrásból, amikor a sárkány rátámadt. A vitéz sem volt rest, levágta a sárkánynak mind a hét fejét, s kardjával beleszúrta a szívébe. A sárkány visszaesett a kútba, ott is maradt, s megbüdösödött tőle a forrás vize. Ezért nevezték el a forrást Büdös-kútnak.

Mukkhegy

A régi pécsváradi várból csak a földalatti rész kerülte el a pusztulást. Ez volt a vár börtöne. Azt regélték róla, hogy jaj volt annak, aki ide került. Nem jött ki többé a várból élve, de még holtan se hozták ki. Hova tűnt el hát? A vár földalatti részében, egy széles folyosó végén nagyon mély kút volt. Falába 12 hatalmas, fölfele néző éles kasza volt befalazva. A halálraítélteket a sötét folyosón hajtották végig. Egyszer csak hirtelen elvesztették a lábuk alól a talajt, és hullottak lefele. Egyetlen mukkot sem szólhattak, mert az éles kaszák darabokra vágták őket egy pillanat alatt. A hagyomány szerint ezért nevezik a város északi részén a várhoz vezető meredek hegyoldalt Mukkhegynek.



Zengő

Ismeritek ugye a Zengő hatalmas ormát, melyről ellát a szem egészen a csendesen folyó Duna partjáig s le a rakoncátlan Dráva sík vidékére. Ha tiszta verőfényes napon széttelünk a Zengő tetejéről, egy gyönyörű tündérpanoráma tárul szemünk elé, melyben a falvak fehér házai kellemesen tarkállanak a mezőség végtelennek látszó zöld síkján.

Hajdan, ezelőtt 1000 esztendővel, a békés virágzó falvaknak híre sem volt, de a Zengő akkor is, mint egy fejedelem tekintett le a körülötte elterülő síkságra s kisebb romokra. Nagy jelentősége volt akkor e hegynek az itt lakozó nép előtt. Néha ezer és ezer ember fordította feléje vágyó tekintetét, mint ha Isten áldását várná a hegy tetejéről aláhullani.

Tarczal vezér s népe lakott akkor ezen a tájon. A föld még száz volt az eke vasától, nem hasogatta fel kebelét a szántóvető izzadó kérges tenyerével. Fáját nem vágta oly sűrűen az ékes fejsze s nem volt úgy összetúrva, forgatva, mint most.

A Dráva és Duna által képezett síkon buja fű zöldült, hol bő táplálékot talált magának a békés nyáj éppúgy mint a harcok tüzes paripája. A százados úttalan őserdők hatalmas fáin árnyékot adtak a legelésző nyáj pásztorának s a letelepült nép sátrai fölél, új természetes zöld sátor borítottak.

Az erdő titokzatos mélyében ott tanyázott a sebeslábú szarvas; s az erős agyarú vaddisznó a kúszónövények labirintusában ütötte fel félelmetes vackát.

A rét, az erdő volt e népnek mindene. A rét nevelte fel számára a nyereg alá való paripát, melyen hódító hadjáratra indultak a harcosok. A rét táplálta a bőven tejelő barmot s a juhnyáját, melynek irhájából kősonyút készítettek az asszonyok.

Az erdő adott menedéket, ha ellenség ütött a nyájörökön, ez szolgáltatta az enyhe árnyat, a tüzelőfát, a sátorok karóit, s a buzogány erős nyelét.

Még isteneinek oltárait is a réteken, erdőkben helyezte el. Ott állott az áldozóoltár, a bereknek lombsátorában.

Ott alkotta meg az ember az Isten templomát a fenséges szabad természetben. A berek csendes mélyébe rejtett oltár előtt járta el dicsőítő táncát a bűbájos; ott hangzott el a szüzek szent dala az egek hatalmas urához, s ilyenkor a vízihüvelvények is kidugták göndör selyem hajtól árnyékolt szőke fejeiket a vízililiom széles levelei alól, hogy hallgassák a dalt. Vagy beleültek a tavirózsa szétnyílt kelyhébe s ott himbálták magukat a dalnak ritmikus hangjaira.

Ide jött áldozni a vezér, ha csatába készült. Itt kérte ki Isten segedelmét a szűz nászjének előestéjén. Ide tért meghalni az aggastyán egy dicsőséggel keresztülküzdött hosszú élet után.

Itt tartották meg pogány őseink vallási szent ünnepeiket, vagy itt ültek áldozati tort az elesett dalia teteme fölött.

Fenségesen szép ünnepek voltak ezek. Ilyenkor messze elhangzott a kürtnek mélán búsongó szava, a harcosok gyászéneke s az asszonyok jajveszékése.

A pásztor letette furulyáját s elmerengett a távoli hangokon, melyek a szív mélyébe hatottak. Szempilláiról egy-egy könnycseppet törölt le durva tenyerével. Tudta, hogy egy hőssel kevesebb fia van a hazának.

Itt, a Zengő lejtőin tartotta meg a nép évenként a tűzoltás és új tűzgyújtás ünnepét is.

A szép május hónapban – mikor a természet egész pompájában tárja ki kebelét az emberek előtt – a fő táltos kitűzte a napot, melyen mindenkinek el kellett oltania házában a tüzet s a megmaradt zsarátnokot pedig a Zengő alatti síkon halmozták fel.

Egész hatalmas garmada emelkedett az összehordott izzó parázsból, mely lassanként elvesztette haragos vörös színét, lila színűvé vált s mindig összébb-összébb omolva, utoljára már csak a hamu maradt meg az egész törzs tűzéből. Majd a hamu is kihűlt, hideg lett. Ekkor aztán a táltos az előtte fekvő hamuból felmarkolt egy csomót s azt a négy égtáj felé szórva, varázsszavakkal mormogott melléje s kérte a hatalmas istent, hogy amint elenyészett s hamuvá vált a tűz, úgy pusztuljanak el a s váljanak földdé e nép ellenségei is. És amily hatalmas erővel gyullad fel az új tűz, oly hatalmas és erős legyen e nép és s ne vethessen hatalma elé gátat semmi sem.

Mire a tűz elhamvadt, a nap is lecsúszott már a nyugati égbolton s a hold jött elő csillag apródjaival, hogy örködjék a Napisten népe fölött. A szüzek, leányok és ifjak egyaránt körüláncolták a már hamuvá vált zsarátnokot, s egész éjjel hangzott a szent ének csengése ajkaikról.

Reggel, amikor a rózsaujjú hajnal pirkadni kezdett, a táltos az új tűz élesztésének munkájához látott. Két hatalmas tölgyfa rudat – mint az állhatatosság és erő jelképét – egymáson keresztbe fektetve melléje parancsolta a gyulákat, kik addig dörzsölték a két kemény fadarabot, mígnem az lángra lobbant. A nép szóltanul, szent áhítattal eltelve nézte a munkát. Mindenkinek ajkán mély csend honolt s még a szív dobbanása is meghallatszott.

Mikor aztán lángot vetett a fa, felhangzott a szünni nem akaró örömkialtás, melynek zajától órákig visszhangzottak a közeli ormok.

Ilyenkor a kürtös, ki a Zengő tetejéről nézte az egész szent cselekedetet, mikor meglátta az életre kelő lángot: belefűjt kürtjébe, mely elhangzott a hegyről, messze végtelenségbe, egész addig, ameddig a szem ellátott. Hadd tudja meg Hadur népe, hogy felgyulladt az új tűz, az Isten véghetetlen és soha nem változó jóságának jele. Hadd jöjjenek el a messze pásztorok és nyájörök fazekaikkal, hogy telemerítsék azt az új tűz áldásos zsarátnokaiból.

Eljött a kürtszóra az egész nép, öreg-ifjú, távolból és közelből egyaránt. Újra lobogott a házi tűzhelyen az életadó láng, mely megpuhítja és élvezhetővé teszi a baromhúst s meleget ad a tél fagyasztó szelében.

Az új tűz gyújtás után napokig szólott a dal mindenfelé. A vigalom járta mindenütt. Lakomát, pazar vendégséget ült a legszegényebb is s hálát adott istenének, hogy újra érezte jóságát népével, megadván neki az új tüzet.

Az új tűz gyújtás ünnepe volt a nép legboldogabb s legszentebb napja. Boldog volt az az anya, ki ilyenkor hozta világra magzatát, mert tudta, hitte, hogy egész életén át szerencsés lesz az. Boldog volt az az agg harcos, ki ilyenkor hunyta le örökre szemét, mert egyenesen a nap mezejére jutott. Örült az a szűz, kit e napon választott magának az ifjú, mert áldás volt azok frigyén.

Szép, fényes idő volt ez, kár hogy örökre elmúlt.

Az új tűzgyújtás szép ünnepe feledésbe ment. A nép elfelejtette őseinek vallását. Az idő elpusztította a régi Isten oltárát s az ember újat alkotott helyébe.

A hegy azonban, melyről hajdan az örömet hirdető kürtszó zengett alá, ma is áll s máig is „Zengő” hegyének nevezik azt.

Forrás:

Pesti János: Az ördögszántotta hegy - Baranyai mondák, hiedelmek és történetek /Pécsi Direkt Kft. Alexandra Kiadója Pécs, 2002./

